

EXPLORACIÓ

DEL SUD-EST Y DEL SUD DEL NETHOU

Y ASCENCIONS AL PICH OCCIDENTAL DE LA MALADETTA

Y AL PICH «DES TEMPÊTES»

EN L' AGOST DE 1877

PER LO COMTE HENRY RUSSELL

ILL de nostre renaixement patri y com á una de sas mes bellas consecuencias se ha manifestat, fá ja algun temps, en lo catalanisme un interés decidit pera lo estudi y coneixement de tot lo territori de Catalunya, y un afany lloable de descobrir y posar de relleu las innumerables bellesas que en son sí atresora. D' aquí l' afició á las excursions que tan senyalat desarrollo ha anat adquirint; contribuinthi en sa major part, sens dubte, las associacions fundadas especialment pera tan digne objecte.

Gran nombre de valls, fraus y montanyas han sigut recorregudas y exploradas, mes encara quedan moltas preciositats naturals pera explorar, encara hi ha moltas encontradas que restan verges pera 'ls excursionistas catalans.

En un dels mes apartats extrems de nostra terra; entre un remolí de montanyas; en mitj de lo esbullat capdell que formen, en lo nús ahont s'ajuntan, las estensas y enlayradas serras que constituheixen la carena pirinaica; en lo bell cor dels Pirineus, hi ha un hermosissim país dotat per la naturalesa ab sos mes brillants encisos. Es la vall d' Aran.

En ell s'hi aixeca altiva la inmensa massa dels Monts Malehits, ab sas simas espantosas, sas fraus selvatges, sos estimbats barranchs y sas brillants congestas. Y aquestas montanyas, las mes altas de tot lo Pirineu, son purament catalanas.

Mes ¡trist es confessarho! aytals preciositats sols han sigut fins avuy exploradas y recorregudas per los extrangers que n'han fet camp de notables estudis. ¿Hi haurá contribuït, tal vegada, la major facilitat en las comunicacions? ¡Qui sab! La vall d' Aran está de tot punt incomunicada ab Espanya. Pera trasladarse desde Viella, centre y cap de la vall, á Tremp, tenen de recorres, seguint lo curs del Noguera Pallaresa, de 26 á 28 horas en cavalleria. En cambi ¡vergonya pera la nació espanyola! de la frontera francesa á Viella hi ha una carretera que dehuen agraphir á Fransa, los aranesos.

Grans, son donchs, los obstáculos que s'ofereixen pera visitar aquellas encontradas, tant y tant allunyadas de nosaltres, ó mes ben dit tan incomunicadas gracias al oblit en que son tingudas. Mes ¿qué hi fá? Las dificultats revifan lo entusiasme y los obstáculos enardeixen lo esperit del verdader excursionista; per lo cual m'atreveixo á creure que 'ls excursionistas catalans no deixarán de coadjuvar al reconeixement d' aquellas montanyas, pera fer conèixer y ressaltar una de las mes preciosas maravellas catalanas.

Mes encara m'atrevesch á esperar; y es, que gracias á la iniciativa dels catalans y á sa intorsable voluntat, prompte, lo geni de nostra época, lo vapor conduhint la locomotora, símbol de avens y de progrés, atravessarà la rica y

productiva provincia de Lleyda y per lo meteix congost del Noguera Pallaresa anirà á sorprendre á n' aquells estatichs gegants, dormits encara, com qui diu, sa testa entre las boyras, en la antiga nit de sa formació, presos sols, de tant en tant y entre somnis de las terribles convulsions en ells promogudas per los trastorns de la naturalesa.

Crech donchs que 'ls llegidors de LA RENAIKENSA veurán ab gust é interés la següent ressenya, que d' una de sas exploracions en las repetidas montanyas, fa un dels mes ilustrats y decidits excursionistas extrangers, lo comte Russell-Killough, autor de varias publicacions referents als Pirineus y gran coneixedor de tots los indrets de aquella estensa carena.

En la fantástica y nevosa aresta que, orientada del N. O. al S. E. y llarga de 7 kilómetres, forma com la espina dorsal dels Monts Malehits, se destacan set grans cimals, bastant distints entre si pera mereixer un nom cada un. Tals son, anant del N. O. al S. E.; primerament lo pich d' *Albe* (3280 m.), despres lo pich *Occidental* de la *Maladetta* (3300 m.), segueix la *Maladetta* propiament dita (3312 m.), separada per lo pich du *Milieu* (3354 m.), del *Nethou* (3404 m.) Al S. E. del *Nethou* s' alsa lo pich des *Tempêtes* (3350 m.) Finalment lo pich *Russell* (3300 m.) termina la branca. Després s' abaixa tot subitament.

Una carena que 's manté durant 7 kilómetres á semblant altura es ben bé digna de figurar entre las grans montanyas de la Europa: es l' orgull dels Pirineus; desatendren un sol detall seria, per tant, imperdonable.

No recordo quin autor escocés ha calificat de «democrátichs» als Pirineus; y tenia rahó; donchs que s' hi troban sovint agrupats y com qui diu enganxats los uns als altres, pichs méenos alts, sens dubte, que 'ls soberchs gegants dels Alpes, pero que arriuan quasi bé á un nivell medi superior al del macis general de la Suissa. La

igualtat ha atravesat los Pirineus. Jo no sé pas com s' ho ha fet: més ho ha conseguit. Lo resultat es magnífich; y es ben clár que la naturalesa ho ha fet tot en aquest fi, fixant á son grat lo nivell capritxós de las montanyas; y la naturalesa no s' enganya may.

Passem ja al exámen dels llochs.

Havent escalat tots los cims abans citats y escalat en distintas épocas y en tots indrets las singleras y las congestas que se 'n desprenen, espero, en aquest article, poder donar una idea clara y veritable del sol recó dels Monts Malehits, que hagi permanescut fins lo darrer estiu enterament desconegut.

Lo mapa publicat, fa 12 anys, per mon conciensut amich M. Charles Packe, es tan exacte y tan complert, que feu, l' any passat, ma desesperació, al proposarme fer un nou descobriment ó senyalar una errada en aquesta regió. La tasca no era fácil. No obstant vareig acabar per trobar una llacuna entre 'l S. E. y 'l S. del Nethou. Allí s' esten baix la forma—poch més ó ménos d' un triángul—una de las més austeras fraus per mí conegudas. Es un dels llochs més agrestes de la Europa. Ni un sol arbre, ni un trist viarany; dos llochs ubachs y sense nom dominant unas congestas, damunt dels quals s' aixecan verdaderas mural·las de 3300 m., de color de rovell y tan desgastadas pel vent com las estimbadas singleras de la Noruega. Heus aquí 'l tot; lo conjunt. Es com l' Avern, y l' ánima s' es-pahordeix al entrarhi.

Es un indret excessivament notable, més com se necessitan dos dias pera anarhi desde Luchon, després d' haver fet venir á Celestí Passet de Gavarnie, vareig anar-men á dormir la primera nit, segons ma costum, á can Cabellut—port de Venasque—á 2400 m.

L' endemá—20 d' Agost—ab un temps deplorable pujárem al coll de las *Salenques* (2825 m.,) ahont era tan fort lo vent que hi feya que no podiam tenirnos drets. De l' altre part, cap al S. E. ¡quina tristesa embolcallava á la Naturalesa tota! Lo cel en llágrimas, las montanyas

negras, los penyals bramulants... feya fret; y bé era menester tota ma confiansa en Celestí pera atrevirme á seguir endavant, ab una nit semblant en perspectiva y en un pays del tot perdut y desconegut, ahont tal volta no trobariam una roca que 'ns resguardés la testa. Estava apenat... No obstant, havent parat la pluja, vareig anar á divagar, montant cap al S. O. per dessobre una congesta quadrilonga y molt combada, ahont lo vent O. no podia penetrarhi, perque lo congost que cega, baixa en direcció E., y pels altres tres costats está cenyit per singles terribles, inespugnables y verticals, exceptuat envers al N. O. ahont s' obra una bretxa fácil, qual altura la estimo jo en 3200 m.

En lloch del mon podrá esser la neu d' un blau més pur y més brillant que la de aquesta congesta. Tota sa part inferior acabava d' esfóndrarse y formava terribles ruinas d' un azur fantástich y maravellosas grutas de safir. No hi ha més que l' Occeá y las congestas que pugan oferir aquestos preciosos colors blaus. Vareig anarmen tot suspirant perque tal volta s' acabaran los anys, abans de que un altre excursionista visiti aquesta bella frau relegada á n' els núbols; y sos esplendors ártichs no tindran potser altres testimonis que Déu y 'l Sol. ¿Qui sab? ¡Potser fins ni nom tindrà jamay! Mereixeria ben bé lo de «frau blava.»

Febrós y melancólich vareig «pendre terra» al S. Més apenas «desembarcats,» estiguerem á punt de fer naufragi, donchs que en ménos d' un quart d' hora lo vent nos feu caure á tots dos y á mi duas vegadas. ¡Qué será donchs quan haurém girat del S. E. al N. O. lo promontori del pich *Russell* qu' es una especie de «Cap Horn» en los ayres (3300 m.)? Fins are ell mateix nos preservava, més darrera seu, cap al S. O. se sentian bramuls veraderament terribles, mentres que al E. S. E. desapareixia lo Montarto entre 'l calabruix y las boyras.

Atravessárem no obstant drets, més ajupintnos á cada instant, la depressió marcada al E. del pich Russell en lo

mapa de Carlos Packe y anotada 2770 m. Després avançant horizontalment y en semi-cercle, en direcció al O. S. O. trobarem masses sens límit de granet, confoses ab neu y ab petits estanys glassats, especie de mar sòlida, ahont las mil arrodonidas puntas sortins del granet, simulavan las onadas. No haviam baixat més avall dels 2700 metres. Feya fret, era tart y á mida que invadiam la solitaria patria dels isarts lo desconegut se desenvol·lava davant nostre á través de la turbonada. Jo soch poch confiat...
¿Trobarem un penyal en aquestas aspres soletats que puga abrigarnos durant una nit que amenassa esser selvatge? ¡Oh quina necessitat té dels penyals un montanyés! ¡Cóm los busca, cóm los estima y quant d' or no donaria algunas vegadas de una roca de granet! Jo no pensava sinó ab aixó. Ab tot la tempestat havia realsat la meua moral. ¡Era tan hermosa! Los núbols rublerts de reflexes de fornall volejavan en cercle. Al S. lo pich de Malibern ¡nom ferestech! tenia també l' aspecte delirós. Escabellat, envoltat de bromas rojas y cendrosas, enmantellat de neu y sortint d' entre 'ls llampechs semblava un volcan dels polos. En quant á nosaltres anavam corrent, felissos de no esser més que dos davant de las convulsions y de las angoixas de la naturalesa. Quan se son ja tres, la poesia s' escapa de l' ànima y fins de las meteixas cosas. No 's pot concentrarse prou pera admirar; se parla de tot, un se converteix en civilisat y fins moltes vegadas s' intimida. Las caravanas alpestres poden esser utils als novicis, no 'n dupto pas; mes aquells que tenen la passió de la naturalesa y una llarga experiencia de las montanyas no 'ls hi pot plaure may anar en colla, ans al contrari la fugiran, perque ho despoetisa y profana tot. Ademes, mata la llibertat. ¡Oh! un dels mellors encisos de las ascensions—per mi al menys—es poder cambiar de marxa y esser enterament lliure de dirigir-se cap á qualsevol indret com los aucells, sens regla y sens programa. A mon entendre, la disciplina no deu regnar mes que en las ascensions científicas.

No obstant m'enganyava..... Eram mes de dos. Tot baixant innocentment per entre dos munts de granet vareig tenir lo disgust de turbar la felicitat domestica d'una familia de isarts que tranquilament dormian. Anava á presentarmhi..... mes lo terror los feu fugir tan depressa, així que 's despertáren, que ab prous feynas los poguérem comptar. Eran sis ó set. Potser era la primera vegada que veyan bípedos.

¡Pobres bestias! Estich segur qu' encara dehuen corre. No puch veure may aquets sers inocents y graciosos sens admirarme de que hi hagi qui tingui cor de matarlos; perque á ningú molestan, la seua carn es sols mitjanament agradable al paladar y sa agilitat assombrosa, son arrebatat ímpetu y sos rápits trasports no deixan may de electrizar lo esperit, ensopit per la quietut y la inmovilitat de las soletats nevosas y vuydas de las montanyas. Hi ha moments en que aquet mutisme de la naturalesa dona una especie d'opresió al cór. Si 's prolonga, nos infundeix tal melancolía que la veu ó 'l vol d' un aucell son suficients pera encisarnos y alegráns lo cór. Fins la tempestat y lo tró redoblan llavors nostra energía. Los marinos ho saben bé: la calma 'ls enerva. Ab un vent ferm la vida adquireix una tal potencia que un voldria corre tant com ell. Mes no pas tan fort, per aixó, com lo feya lo dia 20 d' Agost, quan, obliquant al O, lo rebérem de plé á la cara: perque ni parlar gens podiam. Avansarem, ab tot, arrostrant sas furias.

Dos horas y alguns minuts després d' haber deixat lo coll de las *Salenques*, trobarém un llach en forma de quadrilongh que deixárem á la esquerra y bastant avall. D' aquest punt feya tretze anys que habia escalat lo pich *Russell*, que deixárem are á la dreta-al N.-pera atravesar al O. un coll inmens, encara anónim, que s' obra al N. del coll de Malibern á la mateixa altura aproximadament (2776 metros y á 1 kilómetro de distancia. Anomenemlo coll dels *Bouquetins*; já s' veurá mes tart perque li apropio aquest nom.

Lo pich *Posset* nos va apareixer llavoras á la vista, molt lluny, en un confós conjunt de sol y de borrascas. La hora 'm preocupava, donchs que estavam d' allí en avant en complert misteri; no hi havia mes que una hora y mitja de dia y 'l país ahont debíam anar á buscar descans semblava 'l *Tenaro*. Essent l' objecte de ma excursió explorar lo S. E. y 'l S. del Nethou, nos era de tot punt imprescindible girar cap al N. y trovar lo mes prompte possible un refugi pera la nit en lo congost glacial y molt enlayrat que 's despren N. y S. del Nethou. Mes encara no hi eram. Entre nosaltres y eix congost tan desitjat hi havia un obstacle, hi havia un altre coll á atravessar. Nos dirigírem donchs cap al N. O. sens pujar ni baixar, atravessárem ab gran prudencia llarchs y molt lliscosos talussos de gleba que 's convertian, á la esquerra, fugint sota nostres peus, en rampas casi verticals. Felisment cap al tart lo vent se calmá, donchs que una relliscada á la esquerra nos hauria estimbat de 400 á 500 metres. Per últim una hora abans la nit, passarem del S. E. al N. O. un darrer coll (altitut probable 2610 metres,) al N. N. O. del qual se 'ns aparegué lo Nethou que la tempestad y la nit cobrian de resplandors sanguinosos é hiperborichs.

Ja no hi havia mes obstáculos entremitx d' ell y nosaltres; y jo completava aixís lo semi-cercle, al envoltant de sa part S. E. pel que havia empleat quatre horas llargas á descrihurel.

Ja era hora, no solsament d' aturarse, sino de assegurar un bon recés, perque la nit avansaba á passos agegantats y 'l temps se presentava amenassador.

Baixant en direcció al N. O., com *Robinson y Vendredi* cap á un petit y negre llach, ahont sens dubte l' esguart del home no s' havia may fixat y sens may haber rebut, tampoch, á bon segur, las carissias del oretj, tant está abrigat de per tot sos indrets, descobrirem á la llum del crepuscul un penyal inmens que tenia la forma y la actitut d' un gegantesch hipopótam. Sa gola s' obria al S., son

cráneo que oferia la espessor d' un metre feya un preciós celrás á prova d' aigua, dessota del cual hi havia lloch cómodo pera dos ¡Quin descubriment y quina felicitat! Esgratinyárem y remoguérem la terra per ferla un xich mes flonja, tapárem tots los forats laterals que haurian pogut deixar entrar l' ayre; dinárem bé, ab *punch y char-treuse*, al costat d' una bona font, y acabat me 'n vareig anar á asseurem á defora, pera contemplar á la claror de las estrellas, los descolorits deserts ahont nos trobavam reduhits, per lo misteri y per la nit. Lo vent havia parat y una quietut casi alarmant regnaba arreu. Ab tot y las nits sens comte que he passat aixis «entre cel y terra» en lo alt dels Pirineus, no puch may lliurarme de una certa emoció, al abandonar-me á la naturalesa y á la són, en la pérfida pátria dels llamps y dels óssos, sensa foch y molt sovint sensa abrich. Quan la tempestat ronca y sento rodolar, sensa veurels, penyals á trossos, sensa saber ahont van á caure; quan la calamarsada xiula á mon voltant entre 'ls llampechs, me sembla esser á mercé de totas las forsas de la naturalesa: si fá calma y foscuria ma imaginació se sent encara mes ferida, per lo callament, me sembla llavors trobarme en un cementiri. Empero la mes petita reflexió basta sempre pera curarme d' aquestas vagas inquietuts que no venen del esperit sino dels nervis y dalt de las montanyas m' adormo, moltes vegadas, mes depressa que no en mon propi llit y ab lo mes complert sentiment de seguretat. Sento 'ls animals pero may se m' acostan; no 'ls temo sino per mas provisions que tinch bon cuidado en amagar. En una paraula, dormir en las montanyas se reduheix á poder soportar grans frets sobre un llit de rocall, lo que ab un abrich de pell de moltó, entusiasme y un bon carácter se converteix sovint en un dels goigs mes curts de la vida.

No discutiré la part higiénica del sistema, porque tinch contra mi tots los metges que 'm predihuen, fá ja tretze anys, rheumatismes y tota especie de mals. Lo que es ben segur, es que fins are s' han enganyat. L' ayre es massa

sech á unas tals alturas, pera depositar rosada, y á no ser que hagi plogut may al aixecarme he trovat la mes insignificant humitat á mon voltant.

De tots modos, gens hi habia que temerla sota 'l macis sostre de pedra que 'ns abrigá á Celesti Posset y á mi, durant la nit del 20 d' Agost, en la frau glacial que, baixant de primer N. y S. del Nethou, gira bruscament al O. cap al petit llach prop del qual nos refugiárem, anant á trobar, mes avall, los abets de la espléndida vali de Malibern y estrenyentse lo bastant pera no deixar lloch mes que pel torrent, de manera que la obertura que fá comunicar aquesta gorja ab lo restant del mon, no té mes de 15 ó 20 metres d' amplaria.

Resguardats de tots los indrets, no tardárem gayre, ni l' un ni l' altre, á dormir ab una són la mes dolça, encara que sensa foch y á una altura que la estimo en 2600 metres.

L' endemá demati, á 4 horas, quan la nit, comensava á flaquejar, nos despertarem sobressaltats é inquiets en mitj d' un furiós rebombori. La tempestat retronjia per tots indrets, queya l' aigua á barrals y durant la nit nostre penyal s' habia convertit en una isla. De tots modos estávam complertament sechs perque dominávam l' aigua com un navio. Bufava entorn un cyclon que tot ho feya tremolar.

Mes que es lo que veig, de sobte? Dos sers vivents que caminan gravement com dos eremitas.... L' un es petit, l' altre té unas banyas immensas..... Son dos bochs selvatges! Semblan preocupats y poch tímids ¿Será potser un pare que dú á passeig á son fillet? En aquest cas malament ha escullit lo temps, á menos que no tinga ganas de desembrassarsen fentlo tornar tisich. Cridárem pera tenir lo gust d' assustarlos, pero 'ns va sorti errat l' efecte. Lo petit tús, y heusho aqui tot. Despres llensantnos una desdenyosa mirada plena de mal humor, desapareguéren magestuosament per entre la tempestat, darrera 'l coll per ahont habiam vingut nosaltres lo dia abans. Apenas son

desapareguts quan arriban una quarantena de isarts, que baixan botent com cascadas sobre planos casi verticals, mullats y mes llisos que fullas de navaja. ¿Son boigs, tal vegada?... Nos fan oblidar, per un moment, nostras misèrias, mes lo vent los trons y la calamarsada nos la recordan tot d' un cop. Envers mitj dia, no obstant, calmada un xich la tempestat montarem dret al N. per pendants desconegudas, esblanquehidas per espumosas cascadas.

Lo congost que 's despren N. y S. del Nethou se bifurca. Sa part oriental—la que prenguérem—domina á l' altre de uns 300 metres. Aquesta, que baixa precisament de la cima del Nethou, es una especie de llarch passadis de glás, que termina abruptament al peu d' un single que s' esbauma dessobre un llach circular, lo llach Nethou, marcat—encar que massa al N.—en lo mapa de Charles Packe. Las cascadas de la congesta se llensan á las aigües del llach á través del ayre, describint graciosas curvas. Es una desolació inaudita. Se 'n podria dir un crater de granet.

Montárem, per consegüent, cap al N. per las pendants suaues y bastant uniformes que ensá y enllá espurnejadas de neu conduceixen á la serra que 's prolonga al S. E. del Nethou, qual congesta meridional s' estenia á nostra esquerra. Ab un poch d' atreviment y un temps segur hauriam, probablement, pogut guanyar lo cim principal, per la part S.

Mes per aquest dia jo no pensava mes que en guanyar l' aresta misteriosa que davallant al S. E. del Nethou lo uneix al pich Russell. Heus aquí tretze anys que aquesta serra la mes alta del Pirineu alimentava los meus somnis. ¡Ah! no oferia pas forta resistencia. Nostre unich empero serio ennemich era 'l vent que bufava ab rabia escampant arreu nubols escarlats y cendrosos. Seguint sempre al N. la especie de singlera que divideix en dos l' aspre congost del Nethou y que no es mes que una serie continuada de monstruosas rocas de granet, hi amagárem nostres *alpenstocks*, pera tenir las mans desembrassadas. Ar-

rapantnos á terra pera no esser arreballats pel vent y sensa haber tocat la neu arribárem arrupits y gelats, al cim del arrogant puig que domina tota la serra al S. E. del Nethou — 2 horas del nostre refugi. — Aquest pich té d' elevació uns 3350 metres. Sa distancia, en línea recta, del Nethou es de poch menos de un kilómetro: mes se troban separats per una bretxa formidable en forma de V, per ahont l' uracá, hi passa com un projectil, ab uns udols selvatges y planyiders.

Jo he prés la llibertat d' anomenar á n' aquest puig «Pich des Tempêtes». Si aquest nom m' ha seduhit y á la vegada m' ha semblat lógich es porque la serra en qüestió es á la vegada la mes alterosa del Pirineu y la mes exposada á las tempestats del S. O. que son las mes freqüents y las mes fortas en aquestas regions. Té per tant de sofrir constantment sos embats y al mellor dia s' estimbará sens dubte, porque es flaca y del N. al N. E. cau tallada á plom sobre la esquerdadissima congesta de las *Salenques*, que cobreix molt mes espay del que may m' hauria imaginat.

A despit de la nubolada, vareig poder distingir varis cims, entre altres lo de la *Mine*: empero lo port de Venasque estava tapat per lo Nethou.

Després d' haber sobreposat algunas pedras pera acreditar lo nostre pás, emprenguérem la retirada, trepitjant, prop meteix del cim, flors descoloridas que tremolavan de fret com nosaltres meteixos; eran *ranunculus* (francesi-llas) *glacialis*. No vaig veure altres plantas. Tornats «á casa» á la benvolguda penya, que tan preciosos serveys nos habia prestat, vareig marcar alguns puns importants ab la ajuda dels quals he pogut trassar un petit mapa d' aquella regió.

Dos dias despres (22 d' Agost) després d' haber passat una segona nit molt borrascosa en la vall de Malibern dessota una penya que de rés nos guaria, anárem á pendre bon alé al «Hospici de Venasque» 1700 metres.

Mes lo repós m' inquieta; y 'l 25 d' Agost aprofitárem un dia magnífich pera atacar y vencer la punta occidental de la Maladetta (3300 metres.)

Fou abiat fet. Fortificats per nostras anteriors excursions y per las encoratjoses brisas en que nostres pulmons feya cinch dias que vivian, pujárem com desesperats y fós que la ascensió fou rápida y seguida, lo pich *Paderne* á esquerra, y la *Pique Blanche* á dreta, desfilaren á nostre costat com aquellas embarcacions que no fan sino apareixer un instant als ulls dels passatgers conduits, per un *clipper* americá; mentres que al N. los soberchs cimals *luchonenchs* y fins las neus resplandents del *Lys*, s' ovi-ravan al lluny, engrandint l' horizon indefinit y blau de las planas xafagosas del Garona.

Per damunt de florits y ondulosos prats, coberts de grans despullas calcareas y graníticas remontárem d' un cap al altre, sempre en direcció S., la nevosa frau d' Albe, d' aspecte siberiá. En 3 horas y mitja de marxa (desde l' hospici) guanyárem lo coll d' Albe, á 3200 metres, obert al E. y al costat del cim del meteix nom. Aquesta punta negra y d' aspecte tan fúnebre á lo que vareig pujar en 1868, surt d' entre las neus perpétuas produhint ab ellas un pa-horós contrast. (3280 metres.

Atravessant lo coll d' Albe, per damunt de la neu molt inclinada, molt dura y morena y montant després envers lo S. E., vegí estendres al S. al plé batent del Sol, mes hermós que may, lo circuit enter del hermós llach *Gregorio*. Ni un sol caramell de glas surava sobre sas blavencas onas, á las que l' oreig y los raigs del sól donavan un brillanteij d' estrellas. Ab quin goig vareig recordar, també llavoras la nit glacial, d' onze horas, passada l' any anterior en sas meteixas voreras, escoltant tot tremolant de fret lo soroll de sas onadas, barrejat ab los prolongats sospirs dels vents de la tardor. Mes ditxosos avuy y mes destres, nos enfilárem cap al S. E. del coll d' Albe, saltant de penya en penya en un desert de perfits rochs que 's desprenian, mes já massa tart, baix nostras plantas. Al punt de las onze arrivavam al cim del Pich *Occidental de la Maladetta* qual altura probable es de 3300 metres. Allí hi alsarem un *cairn*, deixanthi una ampolla.

La vista molt extensa abarca un horisont de cimas nevoses. Al S. tot s' abaixa suaument. Al E. en menos de 3¼ d' hora, hauriam pogut pujar á la cima *Oriental* de la *Maladetta*, devallant un xich per la part meridional, de manera á costejar (en lloch de passar per dalt) lo serral molt dislocat que uneix los dos pichs. S' atravessaria, d' aquest modo, la part superior d' una congesta no perillósa, que un gegantesch barranch de neu separa de la terra ferma. Aquest barranch lo mes gran que jo haja vist es un congost de neu que té al menys 12 metres de fondaria y altres tants d' amplaria. Deixo á mon savi y competent amich M. Schrader lo cuidado d' explicarne la formació.

A la fi d' Agost sobretot després d' un estiu curt y fret, un prefereix estudiar las congestas y sas lleys en son quarto d' estudi que á 3300 metres, heus aquí porque vareig davallar molt depressa; lo estiu se 'n havia anat y la tardor comensava. Lo termómetro no marcava sino 3° á l' ombra en lo dia 25 d' Agost.

Lo 10 de Setembre inaugurava junt ab altres tretze excursionistas ó guias lo refugi del Mont Perdut (qual altura la estimo en 2900 m.); l'endemá dematí, ab lo guia Brioul, extenguí mon mapa en lo *Soum de Ramond*, (3280 m.) y á l' Octubre 'm trobo en las platjas de Biarritz, comparant las montanyas ab lo mar. Vareig ferhi una infidelitat als Pirineus, ab tot y qu' ells apareixian encara en l' horisont: mes eran tan lluny! Per altre part, no ho puch pas negar, las sublims planas del Occeá tenen un encís que no posseheixen las montanyas, y las solas planas que jo detesto son aquellas que la arada ha rublert d' horrosos sechs. A un montanyes li plau la naturalesa sempre y quan no ha sigut desfigurada per la má del home. Si las montanyas nos mostran lo cel, lo mar nos obra las perspectivas del Infinit, del qual n' es lo símbol...

Després de tantas ascensions era per mi un plaher inefable lo de pararme y fantasiar així, en una incomparable hora baixa de la tardor, davant del mar de la Viscaya. Lo sol era débil, la escuma batia acompassadament lo

promontori del far com los cops cadenciosos d'un rellotge y la naturalesa meteixa tenia l'aspecte de somniar. Ja las glorias del dia anavan á apagarse darrera 'ls pichs de las Asturias, quals neus pareixian blavas baix lo glacial mantell de la nit. Núbols cendrosos s'arregleravan en lo cel y sols los Pirineus extesos al lluny sota eternals gebradas conservavan al Orient las rojas marcas del Sol. Mes aviat, ells també, s'anaren descolorint com si la nit los hi fés por. Quan los estels comensaren á brillar, lo foch del far s'encengué, y sa llum tétrica y fantástica, durant deu horas, anava á passejarse á favor de la nit, en la boscuria y en l'Oceá, escorcollant, iluminant y enrogint la terra, 'l cel y l'aygua, com un ull rublert de sanch que busques algú...

Vereig anarmen: porque al peu d'aquestas tebias y dol-sas ribas, lo deliri nos enerva y quan vaig adormirme eran ja las montanyas ab las qui pensava.

CESSAR A. TORRAS.

LO QUE FA LA GANA

DEDICAT Á MON ESTIMAT GERMÁ

EN NICOLAU FAYOS

ERA un dissapte: sentats vuyt ó deu amichs *que no 'ns soludavam gayre* al voltant de una taula, jugavam al monte: 'm guanyaren tots los quartos, me 'n vaig anar á casa sense sopar, y l' endemá, diumenje, m' aixequí aixís que 's feu de dia, y surtí per los carrers olorant, com sol dirse, ahont guisavan.

No tenia res que poder empenyar, com no fos la meva paraula; pero aquesta, si era empenyable, per ma desgracia, no era en part alguna admissible. En aquest apuro, pensí empenyar lo que encar no tenia, pero qu' esperava arribar á tenirho: una canongia.

Aquesta idea atrevida ocupava ma imaginació, y per veure si podia produhir en mas botxacas per de prompte algun efecte sensible, 'm dirigí á casa de un husurer que deixava á doscents per cent sobre objectes de doble valor que la cantitat deixada. Altra contrarietat: lo husurer era á missa en Sant Jaume, que també van los husurers á la Esglesia. A buscarlo, donchs, vaig dir; y sens perdre un moment, me 'n vaig á Sant Jaume.

Si es cert que un mal pocas vegadas vé sol, també es cert que á una idea bona, sol acompanyarne una altra mellor. Y aixó que la de empenyar la canongia era bona, al menys per mi.

Se celebrava un casament en Sant Jaume, y en quant ho vaig veure me semblá ja cárrech de conciencia empenyar tan malament mas futuras rentas, sent aixís que la casualitat me presentava un recurs pera surtir llavors del apuro. Quédava una dificultat; mon trajo, que, en honor de la veritat, no me pareixia prou apropósit pera fer lo paper de convidat en solemnitat semblant, pero aixó era cosa de poca importancia pera ferme desistir.

Tot seguit me 'n torno á la casa hont dormia, després d' informarme, per supost, de la fonda ahont se celebrava la boda, y de la hora que havian dit qu' anirian á dinar. Me rentí, raspallí y arreglí lo mellor que vaig pogué; y en punt de las dotze pujava jo per la escala de la fonda d' Estevet, respirant una admósfera enbaumada, que semblava que deya: ¡Menja si tens gana!

Acabavan d' arribar los de la boda. Me presentí com si fos de casa, allargant la má d' amich á tots los que acompanyavan als nuvis; y acostantme á la novia, la vaig felicitar en vers, donchs han de saber que un servidór ja feya y *desfeya* versos llavors.

Al acabar de recitar mos versos, entraren en la sala los mossos destinats al servey, ab duas soperas molt grans, y tots los convidats anaren col-locantse. Jo agafava una cadira, y ab molts compliments la cedía al que 's trobava mes aprop. Passava després á un altre costat, y repetia la mateixa comedia, tot ab lo fi de ferme un partit per ma obsequiosa amabilitat. No vaig trigar en saber los noms d' alguns dels presents. Aixís, donchs, deya al un: no fassa compliments, Sr. Antoni!—Al altre: está vosté molt bé al costat de ma Sra. Carme!—Al altre: vosté aquí, aquí, lluny de la porta, porque 's trova molt delicat y corre un vent que...

Se miravan los uns als altres, com volgient preguntar-

se—¿coneix vosté á aquet? pero ningú s' atreví á formular en veu alta la pregunta, si bé, á lo que observí, la feu algú *sotto voce* al company del costat.

Tot marxava bé, y ja anava jo á allargar mon bras... dich mentida! — ja lo tenia allargat en abtut de reclamar un plat quant, joh sorpresa! entrá en la mateixa sala altra boda, per la que havia una segona taula, preparada ab tanta elegancia com la que jo m' havia convidat. Que raigs de llum, Deu meu! Dos bodas á ma disposició... es á dir, dos convits nupcials, després de vint y quatre horas de forsós dejuni! Perque, vaja lo mateix me pertanyia lo segon convit que 'l primer; y com als atrevits es favorable segons diuhen, la Fortuna, podia jo y debia esperar apoderarme d' altra cadira en lo convit que jo ignorava.

A parlar ab franquesa, moments hagué en los quals no m' arribava la camisa al cos, temerós de que algun averiguador, impertinent y escrupulós hagués pensat en tirar per terra mon projecte de menjar sens costarme un quarto; per lo tant, si encar 'm quedava algun recel, desaparegué y quedí tranquil despres que hagueren entrat en la sala los altres nuvis. M' aixequí tot seguit, fentlos lo recibiment mes adulador que consignarse ha pogut en los anals de la diplomacia; 'ls invití ab lo menjar que no s' havia preparat per mi, vaig oferir cadira als nuvis, y á altras senyoras, comensant respecte á estas últimas per la mes vella; y posantse en la espatlla la toballola, entrant per una porta, surtint per altra, acostantme á la finestra del cel-obert, cridava ab veu de mando als mossos, manifestantlos l' arribada *de mos nous* amichs; y manantlos que 'ls serviren tot seguit. Los que nos servian á nosaltres avisaren tot seguit á sos companys, pero á mi 'm convenia fer soroll, y guanyarme vots, per si acás anavan mal donats al final.

Y aquí me tenen vostés ja, com ase entre dos pinsos, sens saber per quin dels dos convits decidirme. Vicisituts humènas! Lo mateix home que pocas horas avans no era

amo d' un tros de pá, ni tenia un quarto, ni cosa que transformarse pogués en moneda; lo mateix qu' havia estat gran part de la nit passada, en vetlla, evocant entre badalls y suspirs las sombras de tots los galls-indis que s' han sacrificat en lo present segle en Barcelona per Nadal; aquet mateix home, repeteixo, se trobava ara col·locat entre dos taulas de que 's podia pensar que fossen esplendents, y no sabia per quina providencia optar parlamentariament parlant! Jo m' decidí per las duas, puig no m' agrada desagradar á ningú y ja que la *patria* ho reclamava, me decidí á sacrificarme per ella.

Alguns de los de la boda entrant feyan també significatius gestos, com estranyant ma intervenció en aquell negoci; pero *Tirios y Troyanos*, tots, degueren persuadirse al menys aixís ho creguí jo, de qu' aquella persona individual y respectivament desconeguda, havia sigut invitada per una de las duas familias, y ningú s' atrevia á formalisar una *interpelació*, de que segurament hauria resultat una falta d' aptitud legal pera menjar en qualsevol de las dos alegres reunions.

Explotava jo, com ara 's diu, la ignorancia de las masses, y fent lo calavera de bon tó, me sentava en una y altra taula, menjant tot lo que tenia aprop. No obstant dava conversa á tothom, no sens perill d' ofegarme, y morir com Sófocles, perque no deixava de menjar; y, ab ma conversa y mon génit alegre, arribá á estar tothom content de mi.

Ja estavam á la meytat del dinar, quant un dels mossos presentá en la taula de la boda número hú, un gall-indi molt gran, farcit, que venia dihent: *¡menjeu!*

Vaig agafar lo gall, demaní los instruments de trinxar y comenso á partirlo. Los de la boda número dos, eran los llegítims amos del difunt: lo mosso de la fonda havia comés una equivocació, venia lo gall de la mateixa casa del pare de la nuvia, y com, regalo dedicat á aquesta, lo esperavan ab anhel; lo pare de la noya;—lo que pot l' instant!—conegué tot seguit qu' aquell mort no era de la

parroquia hont anavan á enterrarlo: feu una senya al nuvi y aquet reclamá.

—Com, s' enten? deyan los de la boda número hú.—
Lo gall no s' treu ja d' esta taula!

—¡Qué no s' traurá! contestavan los de la boda número dos.—Que vinga 'l mosso qu' ha servit lo gall! Se conformem ab lo que diga l' amo de la fonda; ell administrará justicia!

Comparegué l' amo, se feu informació verbal, y d' ella resultá que lo gall era per l' altra taula. De las paraulas anavan á passar als fets, perque si decidits estavan los uns en demanar, decidits estavan los altres en negar; y aquella qüestió s' hauria resolt com se resolen totas las cosas en Espanya. Cridavan los homes, xisclavan las donas; la sala semblava lo *Campo de Agramante*, posat en moviment.—¡Qué inspiració la meva! Poso una cadira entre las dos taulas, pujo á sobre d' ella ab lo trinxant en la mà esquerra. lo ganivet en la dreta, y la tovalla en la espatlla, y després de pendre ayre sufficient pera poder desenvol·lar ab éxit la forsa de mos pulmons,—senyors *de ambos sexes!* vaig dir: silenci! Desgraciadament per tots s' ha comés un error irreparable, perque acabo d' informarme de que no hi ha altre gall en la fonda, que si no, á gall surtiriam.

No 'm donen vostés lo disgust, amichs meus, de que s' acabe com lo rosari de la aurora una funció qu' havia comensat tan bé! Quedes cada una de las dos taulas ab mitj gall, y que 's fassan las paus!

Aixís succehí: s' acabaren las rahons, torná á regnar l' alegria, y avans d' acabarse lo ditxós gall, ja s' havia acordat per unanimitat barrejar las taulas y los menjars convertint en un sol y fraternal *banquet* los dos convits. Se posá en net qui era jo, encara que ningú tenia l' honor de coneixem, tots se felicitaren per ma *famélica* astucia, m' aclamaren president de la funció, y benehiren á la gana per haverse servit de mí, pera prestar servey tan gran á la tranquil·tat de una fonda.

FRANCESCH FAYOS.

MITXA GALTA

(Continuació.)

*
* *

qué bonas son las mares!... Res escapa á son observació per lo que toca á sos fills... Sembla que no vos miran y s' adonan de tot. Porteu una taca á la roba, encare es molla, potser, y ja vos la senyalan. Vos cau un botó, qué dich caurer?... comensa á descosirse, y ja enfila l' agulla al devant vostre... Qu' un ayre vos ha prés y l' incipient encostipat s' anuncia ab una lleugera tós, ó ab l' entonació de la veu; ja vos aboca la flor de tila á la tassa... Y qué diré si la alteració que vos observa perteneix al ordre moral!... Oh!... Y cóm anyoro á la meva, jo, qu' apenas l' he coneguda!...

La d' en Met, al veurel ullerós, pansit y entevanat de cervell, l' endemá de las darreras escenas, va cridarlo á confessió en lo lloch mes apartat de la casa. «M' has de dir lo qué tens?...» li digué ab amorosa veu. En Met se la guaytá sorprés, y confós per la mateixa sequetat de la pregunta, mogué 'l cap de l' un al altre cantó.

«No m' ho neguis?...» afegí. «Conech qu' alguna t' en passa. Las ha hagudas ton pare?...» «No,» respongué 'n Met, rodonament. «Y donchs?... Qué 't succeheix?... Que no ets tu. Esplicat.»

Acorralat en Met á copia de disparos, obrí la boca y contá á sa mare com no habia dormit, com ni s' havia despullat, com habia passat á la finestra totas las horas de son; y mes apretat per una serie intermenable de repreguntas, explica 'l perquè de tot, describint ab vius colors la escena sostinguda entre la Neta y en Mitxa-galta.

«Tu la estimas!...» digué sa mare apercebuda del interés de la relació.

«Jo!...» respongué 'n Met, ab veu de sorpresa.

«Si, tú, tú,» respongué mes decidida.

Y aixugantse 'ls ulls ab son mocador somiquejá: «Tú vols perdre 'tl... Que no sabs qui es ella!... Son gentota!... Gentota!...» repetí, veyent qu' en Met la contradeya ab la mirada.

En Met estava frisés.

«Perque ho sápigas, continuá sa mare, jo sé sas vidas punt per punt, y las sé dels llavis de la drapayre del recó, que 's molt coneguda d' uns companys seus de la Bordeta!... De la «Bruixa» que l' hi dihen, y per lo mateix qu' es bruixa ha conegut, potser, que tas conversas ab la Neta, de nit y á solas, podían conduhirte á un abim de perció. Escóltam y 'ls coneixerás. La mare d' en Met s' acostá una cadira, y aixís digué á son noy, fent us de totas las inflexions de sa veu.

La Neta no es filla!... En Mitxa-galta era un taul, aborrit de tot lo poble y l lensat de sa casa, quant tingué de fugir per cridarlo la justicia creyentlo autor d' una mort!... d' una mort!... entens?... Sens ofici ni benefici, va correr pel mon com un juheu errant, aquí demanant caritat, allí prenentsela, mes enllá fent la por per las *timbas*, qué se jo; fins qu' un jorn va toparse ab una colla de saltimbanquis y s' hi ajuntá pera fer ballar un gos que tenia ensenyat. Tres ó quatre anys va correr ab ells, prenent part en sos jochs y sempre ab lo gos á la esquena, quant un dia, per unas disputas qu' ell armá sobre la repartició d' uns cuartos, se 'l tragueren de la vora. Sol, allavors, sol, ab lo gós s' enten, qu' es qui li duya 'l pá á la boca, va se-

guir rodant y rodant pobles, fins qu' un día, en un dels hostals que posava, va trobarse ab una criatura qu' era de tothom y de ningú, y á la qui ell, tot divertintse, va enmestrarla en las tamborellas, y salts. «Fós méva!... digué á la hostalera, observant la trassa de la noya, qu' era molt viva. «Si la voleu!...» aquella li contestá. Sorprésen Mitxa-galta va guaytársela de regull. «Si, si,» feu la hostalera. Si li feu la vida es vostra. Mireu; es filla d' uns que són fora del poble, y que ni Deu deu saber per ahont tiran, perque cada hu s' en ha anat per son cantó. Lo que passa... Al principi li passavan alguna cosa d' amagatots, á fi de que 'ls la cuydes una pobreta que no sabia com guanyarse las caixaladas; mes, després, y tot de cop s' en van oblidar; y, com que la pobre es pobre encara, no sab com desempellegarse 'n... Entens!... Ves si ho entengué 'n Mitxa-galta; que l' endemá ja se l' enduya pel món, pera compartir ab lo gós las sorts que tan agradavan á la gent badoca.

Aquella criatura, donchs, es la Neta, Met! .. Los co-neixes are!... Comprens si 't convé l' entrebancarhi!... Qué 'm respons?...

Capficat y neguitós estava 'n Met, inmobile com la estàtua del dubte.

«Rumia!... Rumia!...» digué sa mare, y 'l deixá sol, convensuda de sa victoria.

En Met s' assegué una estona en actitud meditativa, moguent lo cap de tant en tant de l' un cantó al altre, tot cargolantse 'l bigoti que ja li feya bona sombra; fins que, totduna picá á terra ab lo peu, y aixecantse del assiento, 's digué resolt:

«Mellor!... Are l' estimo mes. Si, Neta; jo t' arrancaré de las urpias de la desgracia!... Jo faré que l' alé d' aquest homenot no enteli per mes temps l' espill de ta dignitat... Pobre verдум, que 't tornan cego perque mes cantis: no deixarás de veure 'l sol.

Y eixí del lloch á tota pressa.

A la edat que tenia 'n Met, lo camí de la vida se 'ns presenta llis com lo palmell de la má. Tots los castells que forma la imaginació 's contan tant segurs y macisos com una muralla ciclópea. Res te, donchs, d' estrany que no vejés en Met cap obstacle pera la realisació de son proposit imposible de vencer al menos. Lo tipo de D. Quixot no 's perdrá may, perque 'l romanticisme s' acotxa en lo mateix cor de la Humanitat: aixís mateix es cert que sempre hi quedarà un Sancho. En Met trová 'l seu en l' obrador de casa seva. Era un fadrí á qui sa mare havia posat en antecedents per' ajudarla á desentavanar á son fill. «No sigas tonto!... Ni 't convé, ni ell hi consentirá!...» «Y qué n' haig de fer d' ell!...» interrogá, 'n Met. «Qué per de prompte 't priva de véurela!...» respongué 'l fadrí.

En Met abaixá 'l cap y observá que 'ls ulls se li aclucavan al pes de la primera decepció. «Passar dias y dias sens contemplarla, 's digué; sens escoltar sa veu; sens explicarli aquesta embrolla de mots qu' escriu lo cor en ma pensa?... No será mes...»

Y n' obstant, aixís ne van passá molts.

Un dia en Met, no pogué contenir la forsa de sa voluntat. Sabia quinas horas y ahont trevallava, quart mes quart menos, y resolué parlar á la Neta á tota costa.

Mudat, net y afeytat, deixá 'l passeig de S. Joan encaiminantse envers lo Pastim y dirigintse á grans passas cap á la Plassa de S. Jaume.

Las onze tocavan en lo campanar de la Seu.

Al arribarhi pel cantó de la Llibreteria vejé 'n Met que ja 's comensava á formar 's lo rotllo.

En Mitxa-galta cridava á la gent als esgarrifosos tochs d' una abonyagada corneta; la Neta desfeya la catifa y estobava 'ls coixins; l' home llogat pera donar toms al manubri de l' orga encenia una grossa pipa de terra, y 'l gós corria d' aquí per allá, cercant lo mellor lloch pera ajarsarse.

La gent hi acudia afanyosa, sens temor als raigs de sol, que feya parpallegar los acers y antiqüelas dels trajos dels saltimbanquis.

Los primers en formar la rodona eran las criaturas, que á copia de frechs, colzadas y trepitxadas s' esmunyian per entre 'ls grans, fins á ferse un ample lloch en la fila de preferència.

Cuant en Mitxa-galta feu fer revolucions á la pilota pera engrandir lo rotllo, en Met s' hi acostá.

Tenia 'l cor oprimít, débilas las camas, y 'ls ulls, esbarriats per un sobte esverament, ni gosavan á fixárseli.

L' orga deixá sentir sas notas desafinadas, y en Mitxa-galta aparegué en lo centre del rotllo en companyia de la Neta, saludant abdós al públich, ab un moviment de cap.

No sé si 'n Met se faria capas de las sorts executadas per en Mitxa-galta. Jo considero que no. Mirant per entre l' orella d' un bastaix y l' esquena d' un emblanquinador, no perdia á la Neta de vista, frisantse y picant ab lo peu á cada estona que passava sens qu' ella s' en adonés ¡Cóm si sapigués que fos per' allí y pogués endevinarlo detrás d' aquella reduhida espitllera!...

Lo públich seguia ab entussiasme las evolucions de cada sort, aplaudint á son modo, desde 'l xisclat exclatant, al imperceptible moviment de llavis.

Totduna 'l general mormoll pujá de tó. La Neta 's preparava per la sort de las caderas. Desitjós de ser vist, en Met s' arriscá fins á col·locarse una fila mes endavant.

La Neta pujava allavors las tres caderas posadas una á dessobre de l' altre, qu' en Mitxa-galta sostenia ab sos punys. Hi pujava trista com un sentenciat al catafalch.

Al esser damunt de son trono, dirijí una complacent ullada á la rodona.

De sobte bategá son pit; s' ennuvolaren sos ulls, y cregué perdre l' equilibri... Sa mirada s' havia topat ab la d' en Met, impacienta y amorosa á l' hora.

En Mitxa-galta posá una pessa de dos al assiento de la segona cadira, instant á la Neta á que li prengués ab la

boca, tombada d' esquena y tapats sos ulls ab un espés mocador.

La Neta doblegá son coll, y son cap aná descendint, descendint, fins á tocar los talons de sas sandalias ab la boca, sostenint sa figura la tensió d' un arch.

May se l' havia vist tan desafortunada com en lo matí d' aquell dia. Dos ó tres cops probá d' eurer la moneda ab sos estirats llavis; mes sempre infructuosament. En Mitxa-galta li acostava una mica mes á la vora á cada nova evolució; mes envá. Ni sos afalachs per animarla, ni sos re-nechs per enardirla, ni 'l rum rum del públich que frisava impacient, hi pogueren res. Al últim, decidida y obligada per son amor propi, tentá la darrera prova. La pessa de dos passá á sos llavis, mes lo castell de cadiras va bambolejar com si una má de ferro 'l sacsejés. Allavors pogué veures fins ahont arribavan com á forsa los punys d' en Mitxa-galta.

Tot seguit tocá l' orga pera atenuar lo mal efecte de la última sort, apareguent en Mitxa-galta en lo cercle, ab lo scheling agafat per las orellas al qui presentá al públich, com una eminencia, com un fenómeno en lo que pertoca á bon gust y agilitat. Al acabar son panejirich, agafá 'l platet de llauna y l' ensenyá pel públich una estona; pel públich que no fugia al soroll de la llauna; qu' era prou escasset. En Met aprofitá aquella cojuntura pera dirigir-se envers la Neta, llavors recolzada en un cantó de la tapa de l' orga, fixos en ell sos amorosos ulls.

Qué no 't veji?... digué á n' en Met al acostarshi.

En Met buscá ab un cop de vista á n' en Mitxa-galta, y endevinant per son compungit rostre que la capta no produhia, li digué á corre cuyta, temerós de son retorn:

«M' estimas, Neta?...» La Neta no torná resposta; mes lo reconvení per son dubte ab una dolorosa mirada.

Animat en Met, prosseguí sens interrupció: «Preven-te!... Has de fugir d' aquest home!... Jo m' enginyaré per treure 't de sas grapas!... Confia en mí. Un dia d' aques-tos... Y fugí del rotllo sens acabar la frase sentint aprop de sas orellas lo soroll del platet d' en Mitja-galta.

Cuant entrava al carrer de la Llibreteria 'l públich esclatá una grossa riallada. Era que apareixia 'l scheling en escena, fent bots á peus junts, tal com un xicot que corra, ficat dintre d' un sach, per endursen lo premi ofert en la sortija de son barri.

..

Venia 'n Met d' un remendo, quant va veurers de sobte envoltat per una patuleya de xicots, que gesticulaban, boy baladreja: «Are ve!... are!... are!...»

Com era si cau no cau l' hora de plegar y en Met per una intuició en éll molt comprensiva, endeviná que provenia la cridoria d' alguna de tantas rases d' en Mitxa-galta, detingué sos passos, curiós pera sapiguer com finalisaba aquell xibarri.

No es pas qu' aquella colla de xicots l' interessessin d' una manera directa: per mes que tots fossen fills de per aquell veinat: com ja representaban una generació mes novella, apenas éll los coneixia. No era altre, pues, sa curiositat, que la de veurer reproduhida una d' aquellas escenas de carrer per l' istil de las qu' ell habia dirijit tantas voltas.

Tot just decantaba sos ulls en vers lo carrer dels Petons, quant vejé apareixer, descobert son cap, arremangat de brassos y ab un vit de bou en una de sas mans, son enemich en Mitxa-galta, que s' adelantaba ab l' oyt en son esguart y la venjansa en sos llavis en forma de renech, disposat á desferse d' aquella patuleya.

«Are ve!... are!... are!... repeteixen los xicots al veurel. «Si!... are vinch... are!... escarní 'n Mitxa-galta emprenent una correguda.

Amatents los xicots al adonarse'n, tombaren sas esquesnas, y fregantse 'ls pantalons ab la sola dels borceguins, s' esquitllaren per darrera 'l sortidor de l' Hércules baladreja de nou: «Mitja-galta!... Mitja-galta!...

En Met li seguia 'ls passos ab la vista tot mantenint un agradós somriure en sos llavis.

Totduna contragué sas faccions y s' encaminá, esverat, envers hont corria la patuleya...

Habia observat qu' un de la colla 's quedava á resseguens y temia que 'l fuet d' en Mitja-galta no 'l fés ploriquejar ab sas fibladuras.

«Atureuvos!... Atureuvos!... cridá 'n Met, dirijintse á n' en Mitja-galta, que ja tenia aixecat son bras pera descarregarlo ab tota sa furia entre 'l cap y coll del enderrerit.

En mitja-galta deturá s' acció y giratse envers en Met, exclamá regoneixentlo: «Tú ets?...»

—Sí: respongué 'n Met. So jó; jo que vull dirvos que no teniu autorisació de ningú per pendre la plassa de cabo de vara, enteneu?... Los cabos de vara son á presiri, sino ho sabiau; ab aixó, si no teniu mes rahons pera tot que la del fuet... enteneu?...

—Lo que jó entench, respongué 'n Mitja-galta, es que tu tens ganas de que 't posi la ma á sobre... Si; que fa temps que 't duch entre sella y sella... Mes procura que l' got de la paciencia no se 'm acabi... que si 'm xarrupo 'l darrer glop... entens, Met?... entens, Met?...

—Que potser vos afigureu que só la Neta?... respongué l' interelat.

En Mitja-galta se 'l mirá de fit á fit, y aixecantse de puntetas, com si tractés de donar mes forsa á la paraula, contestá:

—A la Neta no te me la posis á la boca!... Ja sospitava que parariam en aixó, Met... Tú buscas lo que no tens.

—Y vos teniu lo que no vos pertoca... Si; que no es filla vostra la Neta pera que 'n disposeu conforme se vos acudi... Lo foch sempre respira... Prou endevinava jo que mes erau son butxí que no son pare... Mes no tardará molt en sortir la negre del ingeni... nó!...

—Met!...

—Com ho dich...

—Ni que fosses un Deu!... esclatá en Mitja-galta.

—Donchs sense serho!... respongué 'n Met...

—No m' exasperis: insistí 'l saltimbanquis... La Neta may será teva... Y toca la corda que vulguis, que per to-tas tinch resposta.

—Cuant las mou una criatura, bé; contestá 'n Met; mes quant ja es un home qui las rasca... Enteneu?...

En Mitja-galta, arribant en aquet punt al paroxisme de son enardiment, aixecá 'l vit de bou ab ayre de creuharlo en lo rostre d' en Met; mes amatent l' antich capítost de la patuleya, 's tragué de la faixa una de las eynas que duya, exclamant, amenassantlo:

«Apa!... si voleu que vos la enfonsi fins al manech...

En aquell precis moment, la curriolada de xicots que s' habia anat acostant, envalentonantsse de veurer á n' en Met reprimint l' accés furiós del saltimbanquis, exclatá de sobte y com per' afalagar á son defensor:

»Mitja-galta!... Mitja-galta!... ¡apa!...

Fora de si, allavors, en Mitja-galta plantá á n' en Met, corrent á darrera la patuleya com si l' empentés una ven-tada...

Del sortidor del Hércules passá á l' esplanada, de la es-planada als glacis: y amunt, amunt sempre... La gent que s' habia detingut al veure 'l corre, 'l contemplava ab angunia, tal com s' observa al esparver que 's deixa cau-
rer sobre un vol de coloms ja veterans.

Cansat al últim de perseguirlos, girá l' esquena y re-torná.

Plé de pols, suat, fins á regalimarli la cara, encés de vergonya per revenir de la batussa ab l' arma verge, y lluhintli 'ls ulls al foch de l' ira que 'l dominava, se l' ha-guera vist, motxo y esbufegant, acostantse pas á pas, com si fós un poruch sorje á qui 'l gefe condemnés á ser pas-sat per baquetas.

Al esser aprop d' en Met, aquet li digué, ab un tó de veu suavisat per la conmisericòrdia:

—Qué no poguéu cambiar lo geni!...

—Ni ganas!... contestá 'n Mitxa-galta.

—¡No sé quin gust hi troveu en fervos aborrible als ulls de tothom!...

—Lo d' aborrir á tothom axís mateix... Ho entens are!... Y comensant per tú, Met...

—Si fos axís ray!... Be prou me 'n aconsolaria... Mes...

—Qué vols dir ab aquet *mès*... Que maltracto á la Neta?... Puch ferho!... ¡Y tente comte si tu 'n tornas á ser la causal!... Perqué...

—Perqué val *mès* que m' aturi la llengua.

—Sí; que potser d' aquet modo t' estalviarás que 't donguin lo Nostramo á punyaladas.

En Met l' ullá ab despreci, y 's tombá en sech, allunyantse 'n remugant.

PLANY

EN primavera funesta,
una filla se 'm ha mort!
La terra 's vesteig de festa;
y 's vesteix de dol mon cor.

Las flors que galanas creixen,
dónan tristor de mirá.
Son las mateixas que neixen
á la vora d' un fossá.

Las rosadas que á las plantas
cada matí van cubrint,
son llàgrimas amargantas
de los sers que están sufrint.

Las aus de plomas airosas,
ratllant l' espay en breu vol,
son no més tacas negrosas,
tristos missatjers de dol.

Lo riu cristallí mormola
y es de queixa 'l seu remor,
perqué en onadas rodola
vers al mar de l' amargor.

.
Res troba joliu, alegre,
l' esprit batut pel torment;
tot es boirós, tot es negre,
y tot dòna sufriment.

¡En l' estació falaguera,
una filla se 'm ha mort...!
¡Malhaurada primavera,
pel meu cor ets la tardor!

Primavera de 1880.

CONRAT ROURE.

LO MITXER

Poesia premiada ab la flor natural en lo certámen del « Ateneo de Sans » de 1880.

Jo só fill de Fogarolas,
los meus pares son parcers;
tot venent mitxas de seda
jo arreplego la moneda
dels fadrins y 'ls cavallers.

Los hostals, aplechs y firas
segueixo sempre tot sol;
quant ja he vuydat la panera
faig parlá ab veu falaguera
mon alegre flaviol.

Las minyonas axeridas
prou me cercan de bon grat;
y 'ls vench mitxas ben brodadas,
de seda y de punt, rexadas,
y de color virolat.

So 'l mitxer
mes divertit;
só un fadrinet de montanya,
de l' Ampurdá á la Cerdanya
m' anomenan : l' *axerit*.

Fins hi ha viudas que m' en compran
(y que 'm trian las mellors) ;
las faig negres, pe 'ls notaris,
pe 'ls jutjes y apotecaris
també 'n tinch de bells colors.

Marquesas y pagesonas
per tot arreu faig lluhí;
si 'ls galants d' amor glatexen
moltes d' elles, no ho conexen,
y m' ho deuen sols á mí.

En las festas que m' escauen
y á las plassas arman ball,
veig sota las sivelletas
de las bellas donzelletas
com lluheix lo meu trevall.

Jo d' aplechs
si n' he seguit,
ab barretina morada
y en la jupa virolada
portant un rament florit.

¡Si n' he passat de masías,
pobles, vilas y casals;
veyent noyas ben festosas,
dihent paraulas amorosas
y omplint la bossa de rals!

De tants parells com m' en compran
un ne tinch, que no 'l vendré;
es de color carmesina
tot texit de seda fina
en lo meu mellor telé'

Hi han floretas rexadas,
flors y violas y ullets,
pampols y rahims, de seda,
y en las brancas d' una arbreda
hi he posat dos aucellets.

Eix parell
tant escullit
es per' una pubilleta,
per la meva amoroseta
que 'm te 'l cor, d' amor ferit.

Dos anys he estat pera ferlas
las mitxas de carmesí,
y dos anys fá, que somnía
la pobreta ánima mia
esperant viure ó morí.

Si un dia al mitxer demana
hi aniré tot vergonyós,
y en lo fons de la panera

ella hi guaytará riallera
las mitxas d' aucells y flors.

Si l' encisan y li plauhen
de tot cor, las hi daré;
y tot baxet á l' orella
d' aquella hermosa donzella,
enamorat jo diré:

—Só 'l mitxer
mes divertit
de l' Ampurdá á la Cerdanya;
¡soch, un fadrí de montanya
que os voldria ser marit...!

ARTUR MASRIERA Y COLOMER.

25 Juny 1880.

BIBLIOGRAFÍA

ALBUM HISTÓRICH PINTORESCH Y MONUMENTAL DE LLEYDA Y SA PROVINCIA. (1)

Los inteligents literats y catalanistas entussiasas D. Joseph Pleyan de Porta y D. Frederich Renyé y Viladot han comensat á publicar á Lleyda, ab lo títol dalt mentat, una colecció de vistas heliográficas, acompañadas de las correspondents monografias histórich-artísticas ab grabats intercalats, dels principals monuments d' aquella provincia.

Sis ne van ja sortidas, y per ellas pot colegirse de la bondat material de la obra y de lo interessant dels assumptos representats en las estampas y descritos en las monografias.

La vista general de la histórica Lleyda; l' exterior de sa notabilísima Catedral antigua, avuy convertida en castell; la vista general de la important vila d'Agramunt; la de la antigua fortificació de Gardeny y la vall de la Mariola; la de la esplendenta Porta dels infants, ó dels fillols en la ja esmentada Catedral antigua (comprentent també la monografia d' aqueixa lámina una descripció de la Capella de Jesus;) y la de la antigua ciutat de Cervera.

Ab eixas reproduccions han aixecat los autors de la publicació que 'ns ocupa solsament una punta del vel que cobreix las oblidadas despullas que las antiguas edats deixaren en aquellas comarcas. Quan ja lo que dessota d' ell hem pogut entreveure nos ha atret per l' interés histórich y per la bellesa artística; pot calcularse lo que será aytal publicació si, tenint vida com es de desitjar, pot mostrarnos, á la daurada llum dels raigs del sol, los joyells que tants inspirats artistas y artífices experts obraren allí, com en tota la terra catalana,

(1) Lleyda: Estampa de Joseph Sol y Torrens. Any MDCCCLXXX.

pera solemnitat del culte, pera defensa dels senyors y dels pobles ó pera esbarjo y gaudiment de soberans y de cavallers.

Y en particular la província de Lleyda, com á més separada de la costa ahont lo tráfeh y las innovacions son més actius, y menys dotada de vies de comunicació, ha de conservar encara, amagadas entre l' arbreda de sas campas y 'ls replechs de sas montanyas, vilas de típica y antigua fesomía, llogarets pintoreschs, castells de imponent aspecte y despallas de la antigüetat clàssica y cristiana; ha de ser un dipòsit casi inexplorat ahont los qui per primera volta hi espigolen han de trobar molt que recullir y molt bo que mostrar á la generació intel·ligent y entusiasta que avuy, per fortuna, comensa á interessarse per tot lo antich de casa nostra.

La transcendencia d' aqueix moviment, que será altre dels timbres de gloria del modern renaixement catalá, es tant notable que no dubtem en assegurar que en ella hi ha la clau de la verdadera regeneració, no solsament intelectual, sino fins moral de nostre poble. Los monuments venen á ser los llibres dels qui no saben llegir. Lo poble que no pot estudiar lo passat en los arxius ni en las obras erúdites, té en los monuments altres tantas planas de la Historia, que es la font de tot coneixement perque ho es de tota experiencia. Una generació que conserve las obras d' art antigues, que procure restaurarlas y ferlas respectar, inspira á tothom lliçons de patriotisme, que son la base del avansament moral.

Y en quant al avansament material es encara mes palpable la influencia del coneixement dels monuments. No sols las Bellas Arts prenen d' ells vida, imitant los diferents estils, segons llur especial simbolisme, pera las distintas obras que 's crean, sino que la Industria, en tots sos rams, fentse cada dia mes interessant per l' aplicació del art á la metexa, trau dels vells edificis detalls d' ornamentació y dels antichs artefactes procediments perduts que contribueixen á son progrés.

En Espanya en general, y molt principalment en nostra terra, ahont afortunadament lo treball pren nova volada, es mes necessari l' estudi dels antichs estils y formas artístiques, pera donarli una fesomía original y propia, que es lo que especialment avalora las produccions d' un país. A semblant estudi ha de servir de base publicacions com la del *Album historich, pintoresch y monumental de Lleyda y sa provincia*, que, seguint l' exemple del que, de Catalunya en general, publica la *Associació Catalanista d' excursions científicas*, dels donats á llum per la *Asociacion Artístico Arqueológica Barcelonesa* y dels especials del monastir de Ripoll, de Gerona, etc., vingan á inventariar tota la riquesa que en bellesas naturas y artístiques posseheix la nostra terra. Mes en aquesta tasca (y permetins los senyors Pleyan de Porta y Renyé eixa petita observació) deu donarse preferència á la reproducció dels monuments ó dels ob-

jectes arqueològichs sobre la dels paisatjes ó vistas de conjunt, quals detalls no poden be apreciarse; per duas rahons: la primera perquè convé, abans que tot, deixar reproduhit lo que per sa naturalesa pot desapareixer, y, desgraciadament, aquí no está molt segur, com son las antiguas construccions y 'ls exemplars del art passat; y la segona, perquè necessitant aqueixas publicacions una suscripció nombrosa pera poguer sostenirse, entre la qual han de contarse personas de fora la localitat quals vistas se reproduheixen, tenen per aquellas mes atractiu los exemplars arquitectònichs ó las obras d' art d' altra classe. La obra de la naturalesa es permanent: la del home desapareix en un breu espay. Convé, donchs, guardar aquesta per medi de la imatge fotogràfica ó del llapis del dibuixant; que aquella estarà sempre á nostra vista.

Com se vulla, la publicació del *Album* dels Srs. Pleyan de Porta y Renyé es altament digna de llohansa y de obtenir lo favor del públich, únich medi de subvenir als crescuts gastos que las de sa classe reportan, tant mes essent particulars los qui las emprenen. Ella es fruyt, com hem dit abans, del ardent catalanisme de sos iniciadors, com dels que hi colaboran, entre 'ls quals hi ha, fins avuy, los coneguts escriptors Srs. Roca y Florejachs, y Maluquer Viladot, y eixa circumstància fa esperar que será imitada en altrás poblacions de Catalunya. Al present la aspiració al enaltiment de la nostra terra, que s' ha batejat ab aquell nom, revelant expansivament la forsa que en si portava y que alguns migrats de cervell desconeixian, se manifesta en totas las esferas de la inteligencia y del treball. Y 'ls qui dubtavan de sa eficacia vehuen á cada moment brotar novas manifestacions de utilitat tan evident que no poden negarla, y que servintlos á élls meteixos ha de ferlos reconeixer que altre no ha de ser la verdadera regeneradora de nostra pàtria.

A. AULÉSTIA Y PIJOAN.

Barcelona. Setembre 1880.

NOVAS

Ens á l' hora en que ha entrat en premsa *La Renaixensa* arriba á 562 lo número dels senyors adherits al Congrés Catalanista qual obertura está anunciada pera 'l 9 de Octubre. Amants com som de nostra patria hem acullit ab entussiasme aquesta enlayrada idea convensuts de que pot lo Catalanisme, de la acertada realisació del Congrés, donar un gran pas en avant, y aixamplar notablement sa esfera d' acció. En ell contem veure á tots aquells que pensan com nosaltres en materia de Catalanisme y que de segur devant de la idea principal que 'ns guia sabrán fer abstracció de sas aficions de política general. ja que no es la política de partit la que 'ns uneix, sino 'l vehement desitj de veure establida la germanó verdadera entre tots los catalans per lluny que avuy dia semblin trobarse.

Ab veritable tristesa hem llegit en nostre benvolgut colega *La Veu de Montserrat* un petit article firmat per nostre amich lo Sr. D. J. C. prebere, referent al próxim congrés catalanista. Ab frases un xich desentonadas é impropias dona 'l crit d' alarma á sos lectors; y 's permet acusar de mal intencionats y de facciosos als promovedors de la idea, negántlosli l' autor del article, qu' es encare molt jove, lo caracter de catalanistas, precisament porque no pensan en tots los punts del catalanisme á la seva manera.

Dihem que ho hem llegit ab tristesa, porque amants com som de totas aquellas publicacions que valentse de un medi ó altre contribuixen al despertament del esperit catalá nos dol ab tota l' ánima que precisament en la ocasió en que d' unir voluntats se tracta, haja vingut á aixecar la bandera de la discórdia un de nostres companys, un d' aquells que per lo caracter que revesteix están mes obligats á treballar sempre per lo manteniment de la pau, filla de tota germanó. Y 's fa major nostre sentiment quan las paraulas injuriosas que 's posa als llabis D. J. C. no provenen de la reflexió reposada sino de la impremeditació de moment, ja que diu en l' article que li falta calma pera esplanar sas ideas.

Calma voldriam que tingués de aquí en avant lo Sr. C. fent vots porque 'n tinga sempre que desempenyi 'l seu ministeri; y suppli-

quem ab tots los nobles membres del congrés, que ab calma prenent las sevas injurias, nos permetin demanar al nostre amich que vinga al congrés á ajudarnos y ensenyarnos ab sa veu autorisada, segur de que allí hi trobará molts de sos amichs y partidaris entusiastas. Que vinga pel be de Catalunya qu' es d' ell y de nosaltres, empero tant nostre com d' ell.

Ha mort víctima d' una agudísima enfermetat lo virtuós sacerdot y ferm catalanista Dr. D. Jaume Solá y Seriol. Com lo poble tot de sa naixensa, Badalona, 's dol de sa pérdua la Redacció de aquesta revista.

Hem rebut un volum de poesías catalanas que ha vist la llum darrerament y que 's titula *Fruyta del temps*. Prometem á son autor ocupárnosen en altre número ab la estensió que 's mereix.

Ab lo titol de *Club poétich* s' ha constituït á Gracia una associació catalanista. Li desitjem molta prosperitat, felicitantla per sos nobles propòsits.

Ha sigut novament denunciât lo *Diari Catalá* per un article en que esposava sas idees dintre 'l Catalanisme. Estantnos vedat per la llei d' impremta l' ocuparnos de política, sols direm que sentim ab tota l' ánima lo contratemps de nostre colega.

Nos alegrém molt de la formació en esta ciutat de una *Associació musical catalanista*. Se compon la Junta directiva dels Srs. D. Ramon Artigas, president; D. Joaquim M.ª Pera, tresorer; D. Pere Company y D. Celestí Sadurní, vocals, y D. Enrich Masriera, secretari.

Ha vist la llum pública un nou setmanari titolat *Lletras*.

S' ha constituït á Valls una associació catalanista ab lo titol de *La Patria Catalana*. Lo primer acort d' aquesta ha sigut adherirse al Congrés catalanista. Fou elegit president D. Ramon Roca y Sans. Saludem ab tot lo cor á la associació naixent desitjantli molt llarga y próspera vida.

La Barretina, poesia que obtingué la englantina en los derrers Jochs Florals, ha sigut posada en inspirada música per D. Cándido Candi. La edició d' aquesta composició musical ha corregut á càrrech de la casa Vidal y Roger.

Digna de molta alabansa es lo bon gust que en lo decorat dels establiments industrials se ve desarrollant en aquesta ciutat. Un dels que mes llueixen per lo bon gust que ha presidit en la restauració es lo de D. Macari Planella, creat per D. Nicolau Planella en 1840. Membre d' una familia d' artistes y artista de professió lo fundador, dotá á sa casa de tot quant podian necessitar los arquitectes, enginyers, pintors, escultors, etc., venint á esser la casa Planella lo centre de reunió dels artistes y professors de Llotja y S. Sebastia que en aquella época mes se distingian. Lo fill del fundador, seguint la idea que presidí á la creació de la casa ha procurat reunir en ella

tot, absolutament tot, lo que poden necessitar los artistas y bona cosa de lo indispensable en las carreras científicas, y al decorar ab tant gust y riquesa sa casa, alhora que s' ha honrat á sí mateix, ha dotat á Barcelona d' un altre establiment digne de ser visitat per tothom.

Desde 'l dia 23 del prop-passat mes, actúa en lo Teatro Principal d' aquesta ciutat la celebrada companyia de declamació italiana, en la que figura en primer terme la senyora Marini, gloria llegítima de la escena de la Ristori y de la Pezzana.

Los verdaders amants del art escénich, que durant l' estiu darrer tingueren ocasió d' aplaudir á dita companyia en lo Teatro de Novetats, están d' enhorabona, puig aquella continúa presentantse en obras de ben diversa índole, desde las modernísimas y trascendentals de Dumas, fill, de Sardou y altres escriptors d' igual ó semblant escola, fins á las senzillas comedias de Marivaux y de Goldoni, alcansant en totas unánime aprobació y, en ocasions, gran y just entusiasme per part d' un públich cada vegada més numeros y consensut dels mérits de la companyia italiana.

Mentres nos disposem á parlar en altre número, ab major extensió, dels artistas que avuy honran un teatro elegant y bellament restaurat, y entre 'ls quals debem fer desd' ara especial menció del senyor Ceresa, nos complaurem en associarnos als plácemes que 'l públich ilustrat los hi tributa, desitjant que augmenti 'l favor durant lo curt número de representacions que ha de dar la citada companyia, en benefici d' una empresa digna de obtenirlo.

SUMARI

CÉSSAR A. TORRES.	Exploració del Sud-Est y del Sud del Nethou y ascencions al pich Occidental de la Maladetta y al pich «des Tempêtes» en l' agost de 1877, per lo Comte Henry Russell.	257
FRANCESCH FAYOS.	Lo que fa la gana.	272
JOAN PONS Y MASSAVEU.	Mitxa-Galta.	277
CONRAT ROURE.	Plany.	287
ARTUR MASRIERA Y COLOMER.	Lo Mitxer.	288
A. AULÉSTIA Y PIJOAN.	Bibliograffa.	291
	Novas.	294